

पाणलोट क्षेत्रांच्या सीमा
पुनर्निर्धारित करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: संकीर्ण-२०१५/प्र.क्र.३०९/पापु-१५
७ वा मजला, गो.ते.रुग्णालय इमारत,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ००९
तारीख: २४ नोव्हेंबर, २०१५

प्रस्तावना :-

महाराष्ट्र शासनाने जुलै, २००३ मध्ये जाहीर केलेल्या राज्याच्या जलनीतीमध्ये एकात्मिक जलसंपत्ती विकास व व्यवस्थापन तत्व मान्य करण्यात आलेले आहे. त्यानुषंगाने महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५ मध्ये राज्याच्या जल आराखड्यात खोरेनिहाय नियोजनाची तरतूद करण्यात आलेली आहे. त्याचप्रमाणे महाराष्ट्र भूजल (विकास व व्यवस्थापन) अधिनियम, २००९ नुसार पाणलोट क्षेत्रनिहाय एकात्मिक पाणलोट क्षेत्र विकास व व्यवस्थापन आराखडा उपखोरे/खोरे निहाय नियोजनाचा भाग असल्याने पाणलोट हा जलशास्त्रीय घटक खूप महत्वाचा आहे. भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणेने एप्रिल, १९९८ मध्ये राज्याच्या संपूर्ण भूभागाची विभागणी १५०५ पाणलोट क्षेत्रात करून ती राजपत्रात प्रसिध्द करण्यात आलेली आहे. सुरुवातीपासूनच भूजलाच्या नियोजन व व्यवस्थापनासाठी पाणलोट हा घटक यापूर्वीच शासनाने विविध कामांसाठी स्विकारलेला आहे. पाणलोटाने निर्धारण करीत असताना भूपृष्ठीय व भूजलाची स्थिती विचारात घेण्यात येऊन १:५०००० स्केलवरील टोपोशीटच्या आधारे पाणलोट क्षेत्रांचे निर्धारण करण्यात आलेले आहे.

महाराष्ट्र भूजल (विकास व व्यवस्थापन) अधिनियम, २००९ मधील कलम ९ (२) नुसार एकात्मिक पाणलोट क्षेत्र विकास व व्यवस्थापन आराखडा तयार करावयाचा असल्याने तो अधिक प्रभावी व परिणामकारक पद्धतीने तयार करून घेऊन राबविता यावा यासाठी भूपृष्ठीय स्थितीत कालपरत्वे झालेल्या नैसर्गिक व कृत्रिम बदलांचा अंतर्भाव करण्यासाठी अस्तित्वातील पाणलोट क्षेत्रांच्या सीमा उपग्रहाद्वारे घेण्यात आलेल्या छायाचित्रांच्या /प्रतिमांच्या आधारे पुनर्निर्धारित करण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता. याकरिता भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा, महाराष्ट्र सुदूर संवेदन व

उपयोजन केंद्र तसेच पाणलोट क्षेत्र विकास व व्यवस्थापन कार्यक्रमांतर्गत कार्यरत सर्व संलग्न शासकीय विभागांचे प्रतिनिधित्व असलेल्या समितीचे गठन करण्याचे शासनाच्या विचाराधीन होते. या अनुषंगाने शासनाने खालीलप्रमाणे समिती घटीत करण्याचा निर्णय घेतलेला आहे.

शासन निर्णय :-

महाराष्ट्र राज्यातील भूपृष्ठीय व भूजल शास्त्रीय स्थितीतील नैसर्गिक व कृत्रिम बदलांमुळे अस्तित्वातील पाणलोट क्षेत्रांच्या सीमा, उपग्रहाद्वारे घेण्यात आलेल्या छायाचित्रांच्या व इतर नकाशांचे आधारे, पुनर्निर्धारित करून अहवाल शासनाला सादर करण्यासाठी पुढीलप्रमाणे समिती घटीत करण्यात येत आहे.

१.अतिरिक्त संचालक,भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा,पुणे	- अध्यक्ष
२.संचालक,महाराष्ट्र सुदूर संवेदन व उपयोजन केंद्र,नागपूर	- सहअध्यक्ष
३.वैज्ञानिक, राष्ट्रीय सुदूर संवेदन केंद्र, हैद्राबाद	- सदस्य
४.अधिक्षक अभियंता,जलसंपदा विभाग,मंत्रालय,मुंबई	- सदस्य
५.सहसंचालक,मृद संधारण व पाणलोट क्षेत्र व्यवस्थापन,पुणे	- सदस्य
६.विभागीय उपसंचालक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा, नागपूर	- सदस्य
७.उपसंचालक (संविक), भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा, पुणे	- सदस्य
८.वरिष्ठ भूवैज्ञानिक, विभागीय उपसंचालक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा, नागपूर	-सदस्य सचिव
२. समितीची कार्यक्षमता खालीलप्रमाणे राहिल.
- अ. भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणेद्वारे आजवर पाणलोट क्षेत्र निर्धारणासाठी अवलंबण्यात आलेल्या तत्वांचा अभ्यास करून केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक तत्वांच्या आधारे राज्यातील पाणलोट क्षेत्रांच्या सीमा अंतिम करणे.
- ब. अंतिम केलेल्या पाणलोट क्षेत्रांचे नकाशे प्रसिध्द करणे.
३. समितीचा कालावधी तीन महिन्यांचा असेल.

समितीच्या सदस्यांनी स्वतःच्या पदाचा कार्यभार सांभाळून ही जबाबदारी पार पाडावी. याबाबत शासकीय सदस्यांना कोणत्याही प्रकारचे मानधन अनुज्ञेय असणार नाही.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१५०८१२१२५७२६३२२८ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(दिपक ल. पिंपळे)

कार्यासन अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. सर्व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव
२. प्रधान सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग यांचे स्वीय सहाय्यक,
३. सर्व विभागीय आयुक्त,
४. आयुक्त (कृषि) महाराष्ट्र राज्य, कृषि आयुक्तालय, पुणे
५. अध्यक्ष, महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण, कफ परेड, मुंबई.
६. सचिव महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण, कफ परेड, मुंबई.
७. संचालक, मृद संधारण व पाणलोट क्षेत्र व्यवस्थापन,
८. मुख्य अभियंता, लघु सिंचन (जलसंधारण)
९. संचालक, राष्ट्रीय सुदूर संवेदन केंद्र, हैद्राबाद,
१०. संचालक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा, पुणे
११. संचालक, महाराष्ट्र सुदूर संवेदन व उपयोजन केंद्र, नागपूर

- १२.सर्व जिल्हाधिकारी
- १३.सर्व विभागिय कृषि सहसंचालक
- १४.श्री.सु.ब. खंडाळे, अतिरिक्त संचालक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा
- १५.सर्व अधिक्षक अभियंता, लघु सिंचन जलसंधारण विभाग.
- १६.महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण
- १७.सर्व प्रादेशिक उपसंचालक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा
- १८.सर्व जिल्हा वरिष्ठ भूवैज्ञानिक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा
१९. सर्व उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (ग्रामपंचायत/पाणी व स्वच्छता) जिल्हा परिषद
- २०.सर्व गटविकास अधिकारी, पंचायत समिती
२१. पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागातील सर्व पर्यवेक्षीय अधिकारी व कार्यासने
- २२.मंत्रालयातील सर्व विभाग
- २३ निवड नस्ती, पापु-१५